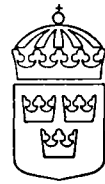

Regeringens skrivelse

1988/89:70

om ungdomsfrågor

Skr.
1988/89:70

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 22 december 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt K.-Å. Johansson

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisas de åtgärder vad avser ungdomsfrågor som genomförts under år 1988. Vidare redovisas de riktlinjer som avses gälla inom ungdomspolitikens område under det närmaste året. Enligt skrivelsen skall arbetet främst inriktas på dels åtgärder för de mest utsatta ungdomsgrupperna, dels insatser inom kulturen och andra områden som kan stimulera intresset för frågor som rör livskvalitet, ansvarstagande och solidaritet.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds

Föredragande: statsrådet Johansson

Skrivelse om ungdomsfrågor

1 Allmänna utgångspunkter

De beslut som vi tar i dag formar villkoren i det samhälle där våra barn och ungdomar skall leva och verka. Unga har en självklar rätt att vara med och påverka framtiden. Ungdomspolitiken bör syfta till att uppmuntra alla unga människor att ha drömmar och förhoppningar inför framtiden, liksom att känna tilltro till sin egen förmåga. Målet är ett samhälle där det inte existerar några avgörande skillnader mellan olika människors förutsättningar att förverkliga sina livsmål. Unga människor skall inte bara ges frihet att välja, utan också jämlika möjligheter att påverka sin situation i framtiden.

Dagens ungdomar vill och kan engagera sig för att påverka framtiden. Många unga människor är starkt intresserade av olika framtidsfrågor. Deras engagemang sker i de organisationer och föreningar som under lång tid verkat bland ungdomar, men också i allt fler nya sammanslutningar och rörelser. Såväl i kampen för fred och en bra miljö som i frågor om internationell solidaritet och rasism deltar ungdomar i större utsträckning än andra grupper.

Inom politisk verksamhet på alla nivåer måste ungdomars åsikter tas på allvar och deras idéer tas mer till vara. Det är därför angeläget att det politiska arbetet och språket anpassas så, att alla verkligen kan förstå och själva delta i debatten. De politiska organisationerna måste utveckla sitt arbetssätt så att ungdomar kan känna det meningsfullt att arbeta politiskt.

Unga människors behov och engagemang har i stor utsträckning ändrat karaktär under 1900-talet. I klasssamhällets Sverige var det naturligt att de materiella behoven sattes i förgrunden också av ungdomarna. Fortfarande återstår här en del att göra. Exempelvis saknar många ungdomar även i dag möjligheter att få en egen bostad. I stort sett kan dock svenska ungdomar växa upp i ett samhälle där den materiella välfärden är tryggad.

Samtidigt är ungdomsgruppen en utsatt grupp. Ungdomar är en kommersiellt intressant målgrupp och exploateringen av deras behov kan ta sig många uttryck. Det finns också oroväckande tecken på en ökande segregation i samhället vilket inneburit att vissa ungdomsgrupper växer upp i en miljö med ökade inslag av bl. a. våld, missbruk och kriminalitet.

En dålig uppväxtmiljö begränsar ungdomars möjligheter att välja framtid. Deras möjligheter att ta till vara välfärdssamhällets alla fördelar blir därmed starkt begränsade. Samhället och föreningarna måste klara av att ta upp dessa ungdomar i gemenskapen. I annat fall hotar de sociala klyftorna att växa. Därmed ges unga människor olika förutsättningar och valmöjligheter inför framtiden. Ett viktigt inslag i ungdomspolitiken är därför att uppmärksamma och försöka lösa problemen för ungdomar som av olika skäl har sämre uppväxtvillkor och utvecklingsmöjligheter än flertalet ungdomar.

Den goda materiella standarden har gett ungdomar möjligheter som inte funnits tidigare. Ett ökat resande och fler kontakter med andra länders kulturer har gett impulser som visar sig i starkt engagemang i de stora framtidsfrågorna kring fred, miljö och internationell solidaritet. Viljan att finna lösningar på framtidens frågor har också lett till ett stort intresse för andliga rörelser samt för moral och etik bland ungdomar.

Ungdomars engagemang i miljöfrågor och internationell solidaritet är bra exempel på att livskvalitet har blivit ett viktigt begrepp för många ungdomar. Ett annat viktigt inslag i en samlad ungdomspolitik är därför att förbättra unga människors möjligheter att arbeta för och få leva i ett samhälle där förutom materiell välfärd också en god livskvalitet är något som alla medborgargrupper kan få del av. I det sammanhanget intar kulturfrågorna och möjligheterna till innehållsrik fritid centrala roller.

Flera ungdomsgrupper har utvecklat egna ungdomskulturer i sitt sökande efter en egen identitet. I viss mån har detta lett till en ökad isolering bl. a. mellan olika generationer. Språkliga och kulturella barriärer är svåröverstigliga, men samhället bör i ökad utsträckning stödja verksamheter med inriktning på att främja samverkan mellan olika grupper och mellan generationerna.

2 Arbetet med ungdomsfrågor 1987 – 1988

I 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 11) lämnades en redovisning av regeringens arbete med ungdomsfrågorna. De åtgärder och insatser som presenterades i denna redovisning sammanfattades i ett särskilt program "100 åtgärder för Sveriges ungdom", vilket också blev föremål för riksdagsbehandling. Under år 1988 har de åtgärder som redovisades i programmet genomförts.

De viktigaste insatserna framgår av följande sammanfattning.

- En omfattande reformering av gymnasieskolan har påbörjats. På försök genomförs utbildning med 6 000 intagningsplatser på treåriga, moderniserade, yrkesinriktade linjer med en stor del av utbildningen förlagd till arbetsplatser. Denna utbildning har ett större inslag av allmänna ämnen än sina tvååriga motsvarigheter. Försöksverksamheten är spridd över hela landet. Avsikten är att motverka den sociala snedrekryteringen till högskolan och medverka till att de elever, som lämnar gymnasieskolan på 1990-talet, står bättre rustade att möta den arbetsmarknad som då föreligger.

- Åtgärder har vidtagits för att stärka vissa ämnen i skolan. Inom gymnasieskolans yrkeslinjer har svenskundervisningen förbättrats genom att undervisningsgruppernas storlek minskats. Inom grundskolan har särskilda insatser vidtagits för att stärka matematikundervisningen samt undervisningen i miljöfrågor. Vidare har regeringens plan för utveckling av dataundervisningen successivt börjat förverkligas.
- En proposition (prop. 1988/89:4) om skolans utveckling och styrning har presenterats under sommaren 1988. I denna föreslås bl. a. insatser på läromedelsområdet för att värna om utbildningens kvalitet samt åtgärder för att förstärka elevernas möjligheter till medinflytande i skolan. Vidare behandlas det fortsatta utvecklingsarbetet med kultur i skolan. Propositionen avses behandlas av riksdagen under våren 1989.
- Tillträdesreglerna till högskolan har förändrats. De nya reglerna kommer att träda i kraft vid antagningen inför höstterminen 1991. Antalet utbildningsplatser på de små och medelstora högskolorna har utökats och försök med ingenjörsutbildning på mellannivå i högskolan har startat på 28 orter under hösten 1988. Antalet nybörjarplatser i grundskollärautbildningen har ökat med nära 20%. Naturvetarutbildningen har reformerats och förlängts med ett år. För studerande på vårdlärar-, handels- och kontorslärarlinjerna har det särskilda utbildningsarvodet återinförts. Antalet elevveckor vid folkhögskolorna har ökat.
- Studiemedelssystemet har reformerats och fr. o. m. den 1 januari 1989 gäller nya regler för studiemedel till de studerande på högskolorna. Bidragsdelen ökar från 2 178 kr. till 12 900 kr. (50% av ett basbelopp). Den återbetalningspliktiga delen skall i framtiden återbetalas med 4% av den årliga inkomsten. Vidare blir det möjligt att få studiemedel även för högskoleutbildning i ett annat land.
- Studeranderabatten på statens järnvägar (SJ) har förbättrats genom att rabattkortet för studerande blivit kostnadsfritt samt genom att rabatten ökat till 50% av ordinarie pris och omfattar veckans samtliga dagar. Därmed har många studerande fått avsevärt bättre möjligheter att resa i Sverige.
- Ungdomsarbetslösheten har pressats tillbaka dels genom en framgångsrik ekonomisk politik, dels genom insatser för att ge ungdomar arbete. Behovet av platser i ungdomslag har minskat, och inskolningsplatser inom den privata sektorn har prioriterats framför dessa. Åtgärderna har koncentrerats på ungdomar mellan 20 och 24 år. Bl. a. har en särskild satsning på utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen (AMU) omfattande 5 000 platser gjorts. Vidare har arbetsförmedlingarna fått resurser för att anordna s. k. jobbsökaraktiviteter. Rekryteringsstöd under sex månader har i ökad utsträckning utgått till företag som anställt ungdomar som arbetat sammanhängande fyra månader i ungdomslag.
- Insatser för att förbättra stödet till arbetslösa ungdomar mellan 20 och 24 år, vilka är beroende av socialbidrag, har påbörjats. Socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen har fått i uppdrag att utveckla samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen bl. a. genom att planera och genomföra en gemensam utbildning av yrkesvägledare, socialsekreterare och arbetsförmedlare. Dessutom har särskilda projekt för att

- pröva okonventionella lösningar för bättre stöd till dessa ungdomar startats i ett antal kommuner. Avsikten är att utveckla nya, mer individinriktade, metoder för att underlätta ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden.
- Omfattande åtgärder har vidtagits för att underlätta för ungdomar att få en egen bostad. Utöver ett kraftigt ökat bostadsbyggande har ett särskilt ungdomsbostadsstöd införts, vilket ger en subvention på 200 kr. per månad för de tillkommande bostäder som hyrs ut till ungdomar. Stödet lämnas till kommuner med stor brist på bostäder, totalt drygt 50 kommuner, främst i storstadsområdena. I syfte att främja ett ökat bostadsutbud till ungdomar har också villkoren för nyproduktion av studentbostäder förbättrats. I ett antal kommuner har olika former av särskilda ungdomsbostadsförmedlingar utvecklats.
 - Ett särskilt bostadsbidrag för ungdomar mellan 18 och 28 år har inrättats. Staten bidrar med 50% av bidraget och kommunen svarar för resterande del. Bidraget utgår i förhållande till årsinkomst och hyreskostnad och syftar till att stödja ungdomar med en mycket svag ekonomisk situation. För studerande med studiemedel utgår bostadsbidrag enligt särskilda regler. Bostadsbidraget har blivit obligatoriskt att inrätta i kommunerna fr. o. m. den 1 januari 1989. Sedan den 1 december 1988 finns ett särskilt förmånligt ungdomssparande inriktat på bostadsanskaffning.
 - Stödet till föreningslivet har ökat under året. Anslagen till ungdomsorganisationerna liksom till idrottsrörelsen har höjts med närmare 10%. Bl. a. har det lokala aktivitetsstödet höjts med 1 kr. till 12 kr. per aktivitet och ett särskilt stöd för tonårsverksamhet inrättats. Under året har 8 milj. kr. ur allmänna arvsfonden ställts till föreningslivets förfogande för att ge organisationer och föreningar möjligheter att utveckla ny verksamhet och därmed nå nya grupper av ungdomar. Vidare har nya regler införts för att ge föreningslivet bättre möjligheter till intäkter genom spel och lotterier.
 - Insatser har gjorts för att stärka kulturverksamheten bland barn och ungdom. Insatserna omfattar bl. a. kulturverksamhet i skolan, barn- och ungdomsböcker, musik, bild och filmkunskap, eget skapande samt visning av biografilm. Härutöver kommer samhällets anslag till bl. a. bibliotek, amatörteaterverksamhet samt de fria teatergrupperna i stor utsträckning ungdomar till del.
 - Regeringen har haft en överläggning med företrädare för videobranschen. Dessa har presenterat förslag till relativt långtgående etiska regler för vidcomarknaden omfattande såväl grossist- som detaljistledet. Vidare har våldsskildringsutredningens betänkande, med förslag till åtgärder för att begränsa spridningen av s. k. videovåld, presenterats. Betänkandet har remissbehandlats under hösten 1988. Regeringen har också i riktlinjer för polisverksamheten angivit att efterlevnaden av de bestämmelser som syftar till att motverka spridningen av videogram med våldsinslag bör förbättras.
 - Förmånerna för de värnpliktiga har förbättrats. Främst har utryckningsbidraget höjts med 20%, från 2 500 kr. till 3 000 kr., samt anslaget

för bostadsbidrag till värnpliktiga ökat. En förordning som reglerar de värnpliktigas medinflytande på lokal och regional nivå har utfärdats och försök med utvecklat lokalt medinflytande för värnpliktiga under grundutbildning startats. Verksamheten skall ha utvärderats senast den 31 december 1990.

- Särskilda medel har satsats på ungdomsorganisationernas lokala upplysningsverksamhet mot drogmissbruk och en särskild beredningsgrupp för opinion mot alkohol och narkotika har arbetat med att utveckla och intensifiera de opinionsbildande insatserna bland ungdom. Även insatser för att bekämpa spridningen av AIDS har riktats till ungdomar.
- Åtskilliga insatser har gjorts för att motverka det s.k. ungdomsvåldet. Förebyggande åtgärder i form av ökat utbud av fritidsaktiviteter i samband med helger och särskilt känsliga tidsperioder, såsom exempelvis veckorna innan skolstarten, har genomförts. Samarbetet mellan olika kommunala förvaltningar, polisen och delar av föreningslivet har utvecklats i flera kommuner bl. a. med stöd från allmänna arvsfonden. Vidare har flera förändringar i lagstiftningen gjorts i syfte att begränsa våld och skadegörelse. Förbud har införts mot att bära kniv och andra farliga föremål i samband med offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Vidare har nya regler antagits i syfte att ge samhället möjligheter att reagera betydligt snabbare på brott utförda av ungdomar. Domstolarnas möjligheter att ålägga den som döms till villkorlig dom eller skyddstillsyn att "göra rätt för sig" har utvidgats till att gälla också när domstolen överlämnar den unge till vård inom socialtjänsten.
- Statens ungdomsråds funktion som myndighet har förstärkts bl. a. i samband med att bidragssystemet till ungdomsorganisationerna reformerats och en ny förordning med instruktion för ungdomsrådet antagits. Statens ungdomsråd har, i enlighet med vad som angavs i föregående års budgetproposition (prop. 1987/88: 100 bil. 11), fått i uppdrag att utarbeta en årlig omfattande rapport om ungdomars aktuella situation, en "ungdomens årsbok". Vidare har initiativ tagits för att stärka forskningen kring barns och ungdomars situation.

3 Ungdomspolitiken inför 1990-talet

3.1 Inledning

Min bedömning: Ungdomspolitiken bör under det närmaste året främst inriktas på dels åtgärder för de mest utsatta ungdomsgrupperna, dels insatser inom kulturen och andra områden som kan stimulera intresset för frågor som rör livskvalitet, ansvarstagande och solidaritet. Arbetet med att genom forskning, utredningar och sammanställningar av statistik m. m. öka kunskaperna om ungdomars situation bör fortsätta. Frågor som rör ungdomars villkor inför 1990-talet bör utredas särskilt.

Den redovisning av aktuella insatser på ungdomsområdet som lämnades i förra årets budgetproposition var den första samlade beskrivningen av ungdomsfrågornas behandling hos regering och riksdag. Den korta sammanfattning jag här lämnat av åtgärder som beslutats och genomförts under det senaste året visar bredden och omfattningen av de aktuella insatserna för att förbättra villkoren för unga människor i vårt land.

De insatser som redovisats har lagt grunden för det fortsatta arbetet med ungdomsfrågorna. Vi behöver nu på olika sätt fullfölja ansträngningarna att ge ökade möjligheter för alla ungdomar att få tillgång till utbildning, arbete och bostad, att bygga upp en god ekonomi, att utvecklas som individer, att resa och att skaffa sig fritidsintressen samt att kunna delta i och påverka utvecklingen inom olika delar av samhällslivet. Det grundläggande arbetet måste liksom hittills göras av de organ som ansvarar för olika samhällsområden. Uppgiften för en samlad ungdomspolitik är att – utifrån en helhetssyn på ungdomars situation – samordna och prioritera samt bidra till utveckling av samhällets insatser för ungdomar.

En viktig allmän utgångspunkt för ungdomspolitiken måste enligt min uppfattning vara att varje ung människa själv måste ta ansvar för sitt liv och sin utveckling. Politiska åtgärder och samhällsinsatser kan inte ersätta det egna initiativet och ansvarstagandet men kan underlätta att det förverkligas.

Jag kommer i det följande att presentera ett antal områden som en samlad ungdomspolitik enligt min uppfattning särskilt bör uppmärksammas under det närmaste året. Jag har vid mina bedömningar samrått med de för resp. område närmast ansvariga statsråden.

Utöver de elva områden jag i det följande kommer att behandla finns ytterligare frågor inom ungdomspolitiken som bör aktualiseras under kommande år. Jag vill i detta sammanhang betona vikten av att följa utvecklingen av ungdomars ekonomiska situation. Frågorna kring ungdomars konsumtionsmönster samt sparande och skuldsättning bör särskilt uppmärksammas. Det är enligt min mening väsentligt att konsumentverket och de lokala konsumentvägledarna i sitt arbete uppmärksammar ungdomarnas situation. Vidare avser jag att inom kooperativa rådets verksamhet uppmärksamma ungdomars medverkan i den kooperativa utvecklingen i samhället.

När det gäller sådana grundläggande frågor som rätten till utbildning, arbete, bostad och en ekonomisk grundtrygghet, bör uppmärksamheten nu koncentreras på de mest utsatta ungdomsgruppernas villkor. Det är därvid viktigt att en helhetsbild av ungdomarnas situation eftersträvas och att möjligheterna till samarbete mellan olika myndigheter tas till vara i ökad utsträckning. Villkoren för barn och ungdomar med funktionshinder kommer att ägnas särskild uppmärksamhet av en under hösten tillsatt kommitté (Dir. 1988:53) om samhällets stöd till människor med funktionshinder.

Vid sidan om insatserna för att ge alla ungdomar möjlighet att få del av den materiella välförhållanden utvecklingen bör enligt min uppfattning ökat intresse nu ägnas åt frågor som rör livskvalitet i en vidare mening. Hit hör bl. a. insatser för att ge ungdomar ökade möjligheter att komma i kontakt med olika kulturaktiviteter, att utöva meningsfulla fritidssysselsättningar

och att delta i och påverka utvecklingen inom olika samhällsområden. Genom att bidra till att öka ungdomars intresse för och kunskaper om frågor som rör både deras personliga utveckling och samhällsutvecklingen i allmänhet kan vi också medverka till att ge dem ökad självkänsla och möjlighet att ta ansvar. Detta leder i sin tur till större social trygghet.

För att vi i framtiden bättre skall kunna bedöma behovet av insatser av olika slag behöver vi bl. a. ökade kunskaper om och bättre överblick över ungdomars totala situation. Det är en viktig uppgift för statens ungdomsråd som central myndighet för ungdomsfrågor att svara för att en fortlöpande sammanställning och redovisning sker av bl. a. statistik och andra uppgifter som belyser ungdomars villkor. Detta möjliggörs genom de utökade resurser statens ungdomsråd föreslås få enligt årets budgetproposition.

Det är också angeläget att ungdomsforskningen uppmärksammas. Särskilda centrumbildningar för ungdomsforskning har under år 1988 upprättats vid ett antal universitetsinstitutioner. Vidare väntas barn- och ungdomsdelegationen inom kort redovisa en rapport med förslag rörande den framtida ungdomsforskningen. Rapporten kommer att behandlas inom ramen för arbetet med nästa forskningspolitiska proposition.

Vid sidan av dessa mera långsiktiga insatser för att öka kunskaperna om ungdomsfrågor i allmänhet behövs enligt min mening också en särskild studie av de krav som olika förändringar i samhällsutvecklingen kommer att ställa på en samlad ungdomspolitik inför 1990-talet. Bl. a. bör belysas vilka konsekvenser de minskade ungdomskullarna kan få för ungdomars situation på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden liksom för deras efterfrågan på olika slag av utbildning. Hur olika ungdomsgruppers sociala och ekonomiska förhållanden kan komma att utvecklas är också av intresse att studera. Jag avser därför att senare återkomma till regeringen med förslag till hur denna fråga skall utredas.

3.2 Bättre möjligheter för alla ungdomar att välja en utbildning som passar dem

Min bedömning: Samhällets utbildning måste utvecklas i takt med ökade krav från framtidens arbetsmarknad och medverka till att ge *alla* elever goda valmöjligheter inför framtiden. Den pågående reformeringen av gymnasieskolan är ett viktigt led i denna utveckling och försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade linjer bör utökas med 4 000 platser till att omfatta 10 000 intagningsplatser.

Dagens ungdom växer upp i ett samhälle med god tillgång till utbildning av olika slag. Det är viktigt att alla ungdomar ges möjlighet att välja mellan olika, likvärdiga alternativ för sina studier på gymnasium och högskola. Utbildningsvägarna bör vara anpassade till den framtida arbetsmarknaden. För att valfriheten skall vara reell måste utbildningen också ta hänsyn till olika ungdomars skilda förutsättningar. Utbildningen måste vara av

sådan omfattning och kvalitet att den skapar frihet för den enskilde att välja studieväg och yrke.

I detta avseende har skolpolitiken varit framgångsrik. Tillgängligheten till utbildning har ökat väsentligt och skillnaderna i resultat och kunskapsnivå mellan olika skolor är i Sverige mindre än i andra länder.

I grundskolan finns det redan nu en betydande individuell valfrihet på högstadiet där eleverna har möjlighet att välja inriktning på studierna under närmare hälften av undervisningstiden. Regeringen har i ett antal skolor därutöver medgivit försök med dubbelt tillval, dvs. att eleverna kan välja mer än ett tillvalsämne på högstadiet, t. ex. både ett språk och ett praktiskt-estetiskt ämne.

Gymnasieskolans utbildningar håller på att ses över. Riksdagen beslutade våren 1988 med anledning av propositionen (prop. 1987/88:102) om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan om en försöksverksamhet med treåriga yrkesinriktade linjer som ger utrymme för såväl en förbättrad praktik som en ökad undervisning i de viktigaste allmänna ämnena. Denna försöksverksamhet föreslås nu öka från 6 000 till 10 000 intagningsplatser.

Därutöver har regeringen initierat en översyn av de tvååriga teoretiska linjerna och skolöverstyrelsen har den 30 juni 1988 fått i uppdrag att göra en översyn av de tre- och fyraåriga linjerna på gymnasiet. Dessa åtgärder är enligt min mening angelägna, eftersom de kan bidra till att skapa ett system med ett antal likvärdiga gymnasieutbildningar med ett stort utrymme för eleven att välja studieväg både inom gymnasieutbildningen och efter avslutad utbildning. I detta sammanhang är det viktigt att alternativ alltid finns också för ungdomar med lågt studieintresse.

För ca 30 000 ungdomar är det nödvändigt att bedriva gymnasiala studier på annan ort än hemorten. För att stödja dessa ungdomar utgår studiehjälp i form av inackorderingstillägg. I årets budgetproposition föreslås en höjning av tillägget så att minimibeloppet ökar från 810 kr. till 890 kr. i månaden, och maximibeloppet ökar från 1 630 kr. till 1 790 kr. i månaden.

Också när det gäller högskolan anser jag att politiken bör syfta till att göra utbildningen tillgänglig för så många som möjligt. Den socialt och könsmässigt sneda rekrytering som fortfarande råder inom många utbildningslinjer är ett symptom på att många ungdomars valmöjligheter i realiteten är begränsade. Utbyggnaden av de regionala högskolorna, det kraftigt förbättrade studiemedelssystemet och de förenklade tillträdesreglerna bör kunna förändra denna bild.

Min bedömning: Den goda arbetsmarknadssituationen gör det nu möjligt att öka och fördjupa insatserna för att ge *alla* ungdomar ett arbete. Utvecklingen av mer individriktade insatser för ungdomar med mycket svag ställning på arbetsmarknaden och en förändring av insatserna för 18–19-åringar är nu de mest angelägna frågorna.

Ungdomsarbetslösheten har i Sverige pressats tillbaka till en rekordlåg nivå. Orsakerna till detta är dels en omvittnat lyckosam ekonomisk politik och dels en offensiv arbetsmarknadspolitik också för ungdomar. Ungdomar har dock fortfarande en svagare ställning på arbetsmarknaden än flertalet andra grupper.

För ungdomar upp till 18 år har kommunerna ett uppföljningsansvar, för vilket utbildningsmyndigheterna oftast svarar. Därefter tar arbetsförmedlingen över ansvaret och har då som huvuduppgift att anvisa de arbetssökande ungdomarna ett arbete. I den mån detta är omöjligt kan ungdomslag inom offentlig verksamhet eller inskolningsplats inom privat verksamhet användas för att ge ungdomar som fyllt 18 men inte 20 år en möjlighet till arbete.

Inskolningsplatser är att föredra eftersom de i större utsträckning kan leda till fasta arbeten och dessutom ger sysselsättning åtta timmar om dagen i stället för ungdomslagets fyra timmar. För ungdomar som fyllt 20 år står främst arbetsmarknadsutbildning vid AMU eller beredskapsarbeten till förfogande.

De ungdomar som vill starta egna företag i olika former bör också uppmuntras och stödjas av samhället. Idén med "ungdomens utvecklingsfond" har spridits till i stort sett samtliga län och gett fler ungdomar möjlighet till detta stöd. Erfarenheterna visar att det är ungdomar med relativt stabil arbetslivserfarenhet som har bäst förutsättningar att driva egna företag.

Frågan om den framtida utformningen av det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar upp till 18 år är för närvarande föremål för översyn. Därvid finns det enligt min mening skäl att utreda om åldern skall vara det avgörande kriteriet för vilken myndighet som skall ta det huvudsakliga ansvaret.

Den förbättrade arbetsmarknadssituationen gör det nu möjligt att också se över åtgärderna för ungdomar upp till 20 år. Det är enligt min mening angeläget att därvid utveckla effektivare metoder för att ge de kvarvarande grupperna av ungdomar det stöd de behöver för att komma in på arbetsmarknaden. För många ungdomar innebär detta olika former av utbildning. För andra är arbetsmarknadspolitiska åtgärder att föredra. Arbetsmarknadsstyrelsen har i en skrivelse till regeringen föreslagit att ungdomslagen skall ersättas med en s.k. jobbgaranti för 18–19-åringar. Denna skall bestå av inskolningsplatser omfattande hela arbetsmarknaden och ge arbete på heltid. AMS föreslår att reformen skall träda i kraft den 1 juli

1989. Efter den remissomgång som nu pågår kommer riksdagen under våren 1989 att föreläggas en proposition med förslag om förändrade arbetsmarknadspolitiska åtgärder för ungdomar.

Även för många arbetslösa ungdomar över 20 år är otillräcklig utbildning det avgörande skälet till svårigheterna att få ett arbete. En fortsatt satsning på arbetsmarknadsutbildning behöver därför göras. Det finns dock åtskilliga ungdomar som har en så svag ställning på arbetsmarknaden och ett så dåligt självförtroende att inte heller denna form är tillräcklig. Därför är det angeläget att öka ansträngningarna för att ta fram mer individinriktade åtgärder för denna grupp. Utbildningsinsatser i kombination med sociala insatser och åtgärder för att öka självförtroendet är nödvändiga i detta sammanhang.

I tider av låg ungdomsarbetslöshet finns en stor risk att de som ändå drabbas av arbetslöshet blir än mer utsatta. Omfattande insatser behövs därför för att ge denna grupp av ungdomar ett bra stöd i livet. Utvecklingen mot att allt fler socialbidragstagare är under 30 år måste brytas. Förtidspensionering måste i ökad utsträckning ersättas av aktiv rehabilitering i syfte att ge unga människor en möjlighet att komma ut på arbetsmarknaden. De förslag om förbättrade, förebyggande åtgärder samt mer aktiv rehabilitering som nyligen har presenterats av rehabiliteringsberedningen skall nu remissbehandlas. För att klara uppgiften att skapa en mer aktiv individuellt anpassad rehabilitering krävs dels ökade insatser från arbetsgivarna dels ett bättre samarbete mellan offentliga organ.

AMS har sedan budgetåret 1986/87 haft i uppdrag att bedriva uppsökande verksamhet bland unga handikappade med förtidspension eller sjukbidrag. Erfarenheterna hittills visar att många av de ungdomar, som omfattas av försöksverksamheten har kunnat få arbete, utbildning eller praktik. Projektet Arbete åt unga handikappade kommer att fortsätta även under budgetåret 1989/90.

För arbetslösa ungdomar med socialbidrag bör enligt min mening nya metoder för stegvis inträde på arbetsmarknaden prövas. Det är bl. a. av denna anledning viktigt att utveckla samarbetet mellan de sociala myndigheterna och arbetsförmedlingarna. I rapporten (Ds 1988:14) "Samverkan mellan socialtjänst och arbetsförmedling" redovisas olika försöksverksamheter som pågår i några av landets kommuner. Regeringen har den 7 april 1988 uppdragit åt socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen att gemensamt ta initiativ till insatser, som syftar till att förstärka och utveckla samarbetet samt tilldelat myndigheterna särskilda medel för genomförande av uppdraget. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 januari 1990.

Min bedömning: Viktiga åtgärder har genomförts för att öka tillgången till bostäder och stärka ungdomars ställning på bostadsmarknaden. Dessa åtgärder behöver nu följas upp. Det är bl. a. angeläget att kommunerna i sina bostadsförsörjningsprogram följer upp de statliga initiativen, så att antalet ungdomar i bostadskö kraftigt kan minskas.

Den ökning av bostadsbyggandet som planerats kommer inom kort att ge resultat i form av fler bostäder. I takt med att ungdomskullarna minskar och trycket på bostadsmarknaden därmed lättar bör det under 1990-talet finnas betydligt bättre möjligheter för ungdomar att få en egen bostad. Dock är situationen på många håll fortfarande så svår att det finns anledning att fortsätta med de särskilda åtgärderna för att stimulera utbudet av bostäder för ungdomar.

Det särskilda ungdomsbostadsstödet har inte använts i den utsträckning som är önskvärd. Kommuner med stor brist på bostäder åt ungdomar bör öka sina ansträngningar att finna ungdomsbostäder, och därmed bättre utnyttja den möjlighet ungdomsbostadsstödet utgör.

Ungdomars möjligheter att efterfråga bostäder har ökat genom införandet av det särskilda bostadsbidraget för ungdomar mellan 18 och 28 år. Eftersom detta blivit obligatoriskt att införa i samtliga kommuner fr. o. m. den 1 januari 1989, kommer ungdomarnas ställning på bostadsmarknaden att stärkas betydligt. Det särskilda ungdomsbosparandet bör likaså förbättra många ungdomars möjligheter att skaffa egen bostad i framtiden.

Det är viktigt att ungdomsgruppernas situation på bostadsmarknaden fortlöpande bevakas. Regeringens ungdomsboendedelegation bör därför fortsätta sitt arbete med att stimulera, följa och informera om pågående försöksverksamhet på bostadsmarknaden. Delegationen kommer att ges utökade arbetsuppgifter och befogenheter.

En angelägen uppgift är att förmå kommunerna att ta särskild hänsyn till ungdomars bostadsbehov i de kommunala bostadsförsörjningsprogrammen. Vidare behövs en ökad flexibilitet i bl. a. den kommunala planeringen för att snabbt kunna få fram nya, bra och billiga bostäder för ungdomar. Särskilda ungdomsbostadsförmedlingar kan ge ytterligare möjligheter att lösa detta. Det är enligt min mening inte acceptabelt att lägenheter och hus står tomma under lång tid i väntan på renovering. I många fall är särskilda saneringskontrakt då att föredra.

Frågan om juridiska personers rätt att köpa och inneha lägenheter avsedda för boende utreds för närvarande i anslutning till en översyn av bostadsrättslagen (Bo 1986:01). Syftet med detta är bl. a. att minska antalet övernattnings- och representationslägenheter. Om detta är möjligt skulle lägenheter lämpliga för ungdomar kunna frigöras.

Min bedömning: Institutioner och organisationer på kulturområdet måste tillgodose behovet av barn- och ungdomskultur inom ramen för sin ordinarie verksamhet. Kommunerna bör spela en viktig roll för att främja kulturaktiviteter för barn och ungdom. Under den följande treårsperioden kommer 300 milj. kr. att satsas på förnyelse och utveckling inom kulturområdet. Det är angeläget att barns och ungdomars behov blir väl tillgodosedda när resurserna fördelas.

I vårt av massmedier dominerade samhälle är barn och ungdomar särskilt utsatta och påverkbara. Det växande TV- och videoutbudet och den allt hårdare marknadsföringen av kommersiell masskultur gör det viktigt att stimulera barns och ungdomars eget skapande.

Kulturvanor grundläggs tidigt. Det är därför viktigt att kulturinsatser sker där barn och ungdomar finns. Det är angeläget att barnen redan i förskolan möter en stimulerande miljö och ges möjligheter att delta i berikande och utvecklande verksamheter. Det hittills mest framgångsrika sättet att främja bra barn- och ungdomskultur har visat sig vara att arbeta genom skolan. Skolan har i dag långvariga erfarenheter av att ta emot teaterföreställningar och konserter, att samarbeta med konstnärer och att utnyttja folkbibliotek och museer.

Sedan budgetåret 1985/86 pågår ett utvecklingsarbete med kultur i skolan med stöd av särskilda stimulansmedel. Syftet har varit att dels öka och fördjupa kulturinslagen i skolans verksamhet, dels etablera och förstärka kontakterna mellan skolan och kulturlivet utanför skolan. Verksamheten har mötts av stort intresse. Hittills har mer än 4000 projekt startats runt om i landet inom olika kulturområden som musik, drama, teater, litteratur, dans, film och andra medier, hantverk och hembygdskultur. Det är angeläget att denna framgångsrika projektverksamhet får fortsätta och leda fram till mer bestående förändringar av skolans arbete.

Även utanför skolan – i barns och ungdomars fritidsmiljöer – spelar kulturen en viktig roll. Ett bra exempel på detta är den kommunala musikskolan, som har betytt mycket för många barns och ungdomars musikaliska fostran och givit upphov till många musikgrupper.

Det är en naturlig uppgift för varje kulturinstitution att i sin verksamhet också tillgodose barns och ungdomars behov av och tillgång till kultur. Det lokala folkbiblioteket får tidigt stor betydelse för många barn och ungdomar. Länets museum och teater är andra institutioner som de flesta kommer i kontakt med.

Av de centrala kulturinstitutionerna har riksteatern, rikskonserter och riksutställningar gjort särskilda insatser för att stärka och utveckla kulturens roll för barn och ungdom. Vidare disponerar Svenska filminstitutet särskilda medel för att stimulera kvalitetsfilmvisningar bland barn och ungdom. Litteraturfrämjandets utgivning av En bok för alla barn och ungdomar samt statens kulturråds klassikerserie för skolbruk Alla tiders

klassiker är andra exempel på centrala initiativ, som får stor spridning i landet.

Under den följande treårsperioden kommer 300 milj. kr. att satsas på att förstärka och förnya kulturlivet. Jag vill i samråd med statsrådet Göransson understryka vikten av att de nya möjligheter, som har skapats att bygga ut kulturverksamheten, kommer att utnyttjas av institutioner och organisationer som är verksamma på kulturområdet på ett sådant sätt att barn- och ungdomsverksamheten får en mer central plats.

Många kulturinstitutioner har en tendens att glömma barn och ungdom i sitt arbete. Insatser för barn och ungdom görs som enskilda företeelser. Kulturinstitutionerna får inte isolera det man gör för barnen från övriga uppgifter. En betydande del av det framtida kulturarbetet måste ske genom att de kulturinstitutioner, som får samhällets stöd, prioriterar barn och ungdom.

Barn- och ungdomsorganisationernas kulturverksamhet är ofta svagt etablerad. Enligt min uppfattning är det därför betydelsefullt att dessa organisationer utvecklar sin verksamhet på kulturområdet.

Kommunerna har en naturlig och viktig uppgift på kulturområdet. Kommunerna har också tagit på sig ansvaret för att det finns en levande lokal kulturverksamhet. Många hinder för utvecklande av ungdomskultur löses bäst på lokal nivå. Det gäller t. ex. det på många håll akuta behovet av repetitionslokaler för rockband. Enligt min uppfattning är det angeläget att kommunerna särskilt stöder barns och ungdomars eget kulturskapande och ger dem ökade möjligheter att komma i kontakt med olika kulturaktiviteter.

3.6 Insatser för att uppmuntra och underlätta förenings- och fritidsledarnas arbete

Min bedömning: Varje dag gör tiotusentals fritidsledare och ideella ledare inom föreningslivet en betydelsefull insats för ungdomar runt om i landet. Samhället måste aktivt stimulera, uppmuntra och underlätta deras viktiga arbete. En översyn av fritidsledarutbildningen bör nu genomföras.

Barn- och ungdomsorganisationerna har en betydelsefull uppgift i samhället. I föreningarna utvecklar barn och ungdomar i demokratiska former sin gemensamma verksamhet. I föreningarna fostras barn och ungdom till samarbete, solidaritet och hänsynstagande. Inflytande och ansvar går hand i hand.

Föreningslivets fostrande funktion är viktig inte bara för den egna föreningen utan också för samhället i stort. Organisationerna är viktiga opinionsbildare såväl gentemot olika beslutsfattare som gentemot sina egna medlemmar. De ideal som föreningslivet utvecklar delas av många människor och påverkar därmed hela samhällsandan.

Relationerna mellan ungdomar beror till stor del på vilken roll olika föreningar förmår spela. Det bästa sättet att förebygga s. k. ungdomspro-

blem, såsom drogmissbruk, vandalisering, våld och kriminalitet, är att uppmuntra och stödja barns och ungdomars egen aktivitet. Därför är det viktigt att samhället ger barn- och ungdomsorganisationerna såväl stöd som utrymme att utveckla sin verksamhet.

Grunden för varje organisation måste vara de egna medlemmarnas vilja till insatser. Detta är tyvärr inte alltid tillräckligt och därför behövs möjligheter till ekonomiskt stöd från samhället. Samhället skall dock inte göra anspråk på att styra organisationernas verksamhet, utan dessa måste själva kunna besluta om hur de vill utveckla verksamheten.

För många föreningar är svårigheterna att rekrytera och utbilda ideella ledare ett stort problem. Detta är allvarligt, i synnerhet som det svenska föreningslivets styrka traditionellt vilar på många ideellt arbetande föreningsledare. På sikt riskerar problemen att hota den svenska föreningsmodellen.

Det är därför angeläget att samhället vidtar åtgärder för att underlätta föreningslivets möjligheter till ledarförsörjning i framtiden. Det behöver klargöras vilka hinder som finns i dag och i morgon, hur dessa hinder kan övervinnas, samt vilka ytterligare åtgärder som är möjliga att vidta för att uppmuntra fler personer till ideellt engagemang som ledare i bl. a. ungdoms- och idrottsföreningar.

I detta sammanhang är det angeläget att särskilt uppmärksamma möjligheterna att i ökad utsträckning tillvarata föräldrarnas engagemang för sina barn. De gör redan i dag fantastiska insatser, inte minst i de många idrottsföreningarna.

Även de professionellt arbetande fritidsledarnas situation behöver förbättras. I dag sker utbildningen av fritidsledare vid drygt 30 folkhögskolor. Av de mellan 600 och 700 elever som varje år påbörjar utbildningen är ca 80 % yrkesverksamma inom kommunal eller föreningsdriven fritidsverksamhet ett halvt år efter avslutad utbildning. Många arbetar på någon av Sveriges drygt 1 500 fritidsgårdar. Endast 1 % saknar arbete.

Fritidsledarnas situation och roll varierar kraftigt mellan olika kommuner. På fritidsgårdarna dominerar korttidsanställningarna, och yrkesidentiteten är förhållandevis låg. Samtidigt är personalens engagemang ofta mycket starkt.

Jag upplever i dag ett behov av insatser för att stärka fritidsledarnas ställning och underlätta deras arbete. Utbildningsfrågorna är i detta sammanhang av stor betydelse. Det är därför angeläget att nu göra en översyn av fritidsledarutbildningen. Utbildningen skulle därvid behöva studeras mot bakgrund av en bedömning av det framtida behovet av utbildad personal för ledaruppgifter i föreningsdriven och kommunal fritidsverksamhet. De frågor som särskilt behöver ägnas uppmärksamhet är bl. a. utbildningens längd och innehåll, fortbildningen, samordningen mellan olika skolor, anknytningen till olika huvudmän samt kopplingen till forskning inom fritidssektorn och därmed relationen till högskolan. Jag avser därför att ta initiativ till att en sådan översyn görs parallellt med den nu pågående utredningen om folkhögskolans framtid.

3.7 Åtgärder för att förstärka ungdomars medinflytande och engagemang i olika samhällsfrågor samt deras delaktighet i bl. a. de politiska beslutsprocesserna

Skr. 1988/89:70

Min bedömning: Det är angeläget att flera ungdomar kan stimuleras till engagemang i olika samhällsfrågor och till deltagande i det politiska arbetet. Det politiska språket måste därför bli enklare och tydligare. Initiativ bör tas för att få fler unga representanter i politiska organ och i olika organisationer.

Ungdomars möjligheter till aktivt medinflytande inom bl. a. skolan, arbetslivet och bostadsområdet måste förbättras. Inom skolan har regeringen nyligen lagt förslag till långtgående reformer i syfte att stärka elevernas möjligheter till medinflytande. Eleverna bör stödjas och uppmuntras i sin strävan att skapa en stark organisation för inflytande och de nu föreslagna reformerna bör medverka till detta, bl. a. när det gäller arbetsmiljön i skolan.

Inom arbetslivet bör bl. a. uppmärksammas unga människors rätt till och krav på en god arbetsmiljö. I samband med den nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionens arbete bör denna fråga särskilt uppmärksammas. Det är sannolikt att arbetsgivare som ger arbetsmiljön en låg prioritet i framtiden kommer att ha mycket svårt att rekrytera ung arbetskraft. För ungdomar med svag ställning på arbetsmarknaden och därmed svårigheter att finna alternativa arbeten kan dock sådana arbetsplatser innebära risker.

Ungdomars engagemang i det egna bostadsområdet är av stor betydelse både för dem själva och för omgivningen. Olika projekt med inriktning på att skapa levande bostadsområden med en mångfald av olika föreningsaktiviteter för både unga och gamla bör uppmuntras. Syftet bör vara att skapa många mötesplatser, inte minst över generationsgränserna. I detta sammanhang bör villkoren för ungdomars engagemang i storstäderna särskilt uppmärksammas.

Samhället ger i olika former ett betydande stöd till barn- och ungdomsorganisationerna och andra folkrörelser. En viktig del av detta stöd är de bidrag som landstingen och kommunerna ger till föreningslivet. Viss tveksamhet har uppstått om den kommunala kompetensen i fråga om sådant stöd. För att markera den betydelse ungdomsorganisationerna tillmäts och för att klargöra den kommunala kompetensens omfattning har förtroendeuppdragsutredningen lagt ett förslag om en särskild lag. Enligt lagförslaget får kommuner och landsting kompetens att stödja ungdomsorganisationer utan att särskilda villkor om verksamhetens inriktning fästs vid besluten. Förslaget bereds med inriktning på att en proposition i frågan skall kunna presenteras för riksdagen under år 1989.

Det är väsentligt att språket i våra politiska församlingar förändras så att ungdomar lättare kan förstå och delta i de politiska debatterna. Politiska företrädare har en viktig uppgift i att tala *med* ungdomar, inte bara *till* eller

om ungdomar. Det är också väsentligt att alla ungdomar i skolan får lära sig ett aktivt språk, som gör det möjligt för dem att hävda sina intressen.

Enligt min uppfattning finns det i dag ett stort behov av fler unga representanter i de politiska beslutande organen både på central, regional och lokal nivå. Jag avser därför att ta initiativ till att låta utreda frågan om ungdomars deltagande i det politiska arbetet. Det är då viktigt att dels analysera situationen i dag och dels att komma med förslag som syftar till att stimulera ungdomars engagemang i samhällsfrågor för att öka ungdomars medverkan i den politiska processen.

3.8 Åtgärder mot spekulativ våld och insatser för att förebygga våld bland ungdomar

Min bedömning: Åtgärder för att minska våldet och brutaliteten inom vissa ungdomsgrupper är nödvändiga. Insatserna bör inriktas på att minska spridningen av våldsförhållande budskap, öka samarbetet mellan offentliga organ som arbetar med ungdomar och föreningslivet samt öka satsningarna på positiv fritidsverksamhet bland ungdomar.

Samhället måste med kraft reagera mot våldet och brutaliteten inom vissa ungdomsgrupper. Våld och våldshandlingar är ingenting nytt i vårt samhälle. Även om det på grundval av den tillgängliga statistiken är svårt att dra några exakta slutsatser om våldsutvecklingen vill jag slå fast att våld aldrig kan accepteras. Våld måste var det än förekommer bekämpas, motverkas och förebyggas.

För att förebygga våld är det nödvändigt att bygga ett samhälle där alla har del av grundläggande rättigheter. Rätten till utbildning, arbete och bostad samt till en meningsfull fritid är viktiga inslag i välfärdspolitiken, inte minst för unga människor. Brister i sådana grundläggande rättigheter skapar ofta resignation, hopplöshet och aggression. Sådant kan gå över i våld.

Av stor vikt är också vuxnas relationer till ungdomar. På många sätt ger ungdomar uttryck för att vuxna inte ger sig tid eller bryr sig om dem i tillräcklig utsträckning. Det är viktigt för barn och ungdomar att ha vuxenkontakt, att ha någon som har tid att lyssna och prata, att ha någon att dela sina bekymmer med och få uppmuntran av. Föräldrar har naturligtvis det största ansvaret för sina barn och ungdomar. I det ansvaret ligger just skyldigheten att ge sig tid och bry sig om. Det är ett ansvar som aldrig kan lastas över på någon annan.

På senare år har en ökad spekulativ våld blivit tydlig. Olika kommersiella intressenter ser stora marknadsmöjligheter i att saluföra videofilmer, tidningar, samlarbilder och andra artiklar med våldsförhållande budskap. Ofta utgör barn och ungdomar den huvudsakliga målgruppen för dessa produkter. Även om många enskilda produkter kan förefalla relativt oskyldiga, är den samlade påverkan på barn och ungdomar enligt min uppfattning en allvarlig fråga.

Under kommande år krävs därför intensifierade insatser för att begränsa spridandet av våldsförhärlikande budskap. Detta gäller särskilt åtgärder för att motverka det s. k. videovåldet. Det är glädjande att antalet videogram som förhandsgranskats ökat avsevärt. Jag ser det som angeläget att detta antal kan hållas på en hög nivå. Biografbyrån som sköter granskningsverksamheten har fått ökade resurser för att anställa censorer med hänsyn till de ökade anspråk som ställs på den.

Inom regeringen övervägs nu ytterligare åtgärder för att minska videovåldet. Bland de förslag som nu bereds inom regeringskansliet ingår t. ex. en skärpning av straffen för brott mot videovåldslagen. Tillsynen av lagens efterlevnad är också viktig. Informationen om vilka lagar och regler som gäller inom videogramområdet bör därför förbättras i syfte att få en effektivare tillsyn. Härutöver bör särskilt uppmärksammas utvecklingen av gränsöverskridande TV-sändningar via satellit.

Samtidigt måste barn och ungdom få möjlighet att vidareutveckla sina kunskaper när det gäller TV- och videoproduktion. I detta sammanhang vill jag gärna nämna den satsning på kvalitetsfilmvisning för barn och ungdom som nu genomförs.

Det är också angeläget att fortlöpande granska och i mån av möjligheter vidta åtgärder mot andra avarter än videovåldet på marknaden. Detta gäller t. ex. samlarbilder för barn med brutala våldsmotiv samt vissa klädespersedlar och verktyg avsedda att skada andra människor. Konsumentverket och konsumentombudsmannen har i detta sammanhang en viktig uppgift. Jag vill också poängtera värdet av att människor lokalt reagerar mot spridningen av våldsförhärlikande budskap genom videofilmer och andra artiklar. Genom informations-, opinions- och bojkottaktioner kan det lokala näringslivets utbud av varor påverkas på ett positivt sätt, något som det finns flera exempel på.

Föreningslivet har, som jag tidigare gett uttryck för, en mycket viktig funktion när det gäller att ge barn och ungdomar en meningsfull fritid och därmed förebygga våld. Jag vill särskilt understryka det stora värde som ligger i att ungdomar själva bildar föreningar för att engagera sig mot våldet. Genom den ökning som skett av anslaget för bidrag till ungdomsorganisationerna finns möjligheter till statligt stöd från statens ungdomsråd också till sådana organisationer.

För att stödja föreningslivets insatser i detta sammanhang har också 8 milj. kr. ur allmänna arvsfonden avsatts för utvecklingsstöd till föreningar som vill nå nya grupper av ungdomar. En viktig uppgift består i att med goda exempel sprida positiva erfarenheter av våldsförebyggande arbete. Olika former av kulturverksamhet fyller här en viktig funktion. Jag avser därför ta initiativ till en kulturbudkavle genom landet mot våld och för en skapande verksamhet.

Från samhällets sida måste olika åtgärder för att förebygga våld nu intensifieras. Detta förutsätter ett ökat samarbete mellan framför allt socialtjänsten, skolan, polisen och den kommunala fritidsverksamheten, men också det lokala föreningslivet har här en viktig funktion att fylla. Det lokala samarbetet regleras i cirkuläret (1970:513) om intensifierat samarbete mellan socialtjänst, skola och polis. En översyn av cirkuläret bör ske i

syfte att stärka och utveckla det lokala samarbetet kring förebyggande verksamheter.

I det lokala samarbetet bör uppmärksammas de positiva erfarenheter som gjorts, t. ex. gemensamt anordnad lägerverksamhet och bättre stöd till tonårsföräldrar. Det är inte minst viktigt att sådana initiativ tas i storstäderna. Exempelvis är det brutala våldet mellan olika ungdomsgrupper till stor del en storstadsföreteelse. Givetvis bör dock våldet också på andra platser uppmärksammas. Det är då viktigt att inte tro att problemen och lösningarna är desamma i storstäderna och på de mindre orterna.

Lagstiftningen har ändrats för att tydligare markera samhällets inställning till våld och brott utförda av ungdomar. Ett visst förbud mot knivar och andra farliga föremål har införts. Åtgärder har vidtagits för att avsevärt förkorta handläggningstiderna när det gäller lagföringen av ungdomar. Domstolarna har fått rätt att ålägga den unge att "göra rätt för sig" i samband med överlämnande till socialtjänsten. Dessa åtgärder har nu börjat ge resultat. I sammanhanget kan också erinras om de överväganden som görs angående samhällstjänst som påföljd för brott. En sådan påföljd kan vara särskilt lämpad för unga människor.

Åtgärder för att minska riskerna att ungdomar leds in i kriminalitet är i detta sammanhang också betydelsefulla. Under år 1989 kommer enligt regeringens planer en proposition om ändringar i lagen om vård av unga (LVU) att lämnas till riksdagen. Utgångspunkten är bl. a. att kommunerna bör ta ett ökat ansvar för ungdomar som befinner sig i en utsatt situation, och det bör även fortsättningsvis vara socialtjänsten och inte kriminalvården som tar det huvudsakliga ansvaret för lagöverträdare under 18 år. Även för åldersgruppen 18 till 20 år bör stor restriktivitet iakttas när det gäller att döma till fängelse. De negativa konsekvenserna av fängelsestraff gör sig särskilt starkt gällande beträffande yngre personer. Dessa ungdomar är i stället i behov av vård och socialtjänsten har betydligt större möjligheter att erbjuda lämplig miljö för dem än kriminalvårdsanstalterna.

Under våren 1989 kommer enligt regeringens planer förslag om ett nytt statsbidragssystem för missbrukarvården och ungdomsvården att lämnas till riksdagen. I olika sammanhang har det nuvarande bidragssystemet kritiserats för att inte ta tillräcklig hänsyn till behovet av vårdresurser i s.k. § 12-hem (de f. d. ungdomsvårdsskolorna) som tar emot de ungdomar som har en särskilt tung problematik. De särskilda medel som finns för utveckling av institutionsvården bör nu koncentreras till vården av de missbrukar- och ungdomsgrupper som har tyngst problematik. De s.k. § 12-hemmen bör därvid särskilt uppmärksammas. Det är angeläget att bruka de resurser samhället avsätter för ungdomsvård på ett sådant sätt att inga ungdomar som behöver stöd och hjälp utestängs från denna.

Min bedömning: Omfattande insatser behöver vidtas för att minska ungdomars missbruk av droger. Målet är att minska alkoholkonsumtionen och skjuta upp alkoholdebuten samt att avskaffa missbruket av narkotika.

En av de viktigaste uppgifterna de närmaste åren är att pressa tillbaka ungdomars missbruk av droger. Särskilt viktigt är det att pressa tillbaka alkoholkonsumtionen, senarelägga alkoholdebuten samt kraftigt stärka ungdomars avståndstagande vad gäller narkotika. Vissa tecken tyder på att unga människors alkoholkonsumtion har ökat, särskilt avseende starksprit och öl. Detta är enligt min mening allvarligt.

De främsta insatserna mot olika former av drogmissbruk sker i det dagliga livet människor emellan, i föreningar och övriga sociala kontakter. Den viktigaste uppgiften består därmed i att skapa ett samhälle där innehållet i alla människors liv är så meningsfullt att droger inte upplevs fylla någon funktion. Alla unga människor har rätt att känna att de behövs och att deras tankar och åsikter är värdefulla. Samhällets insatser bör därför bl. a. inriktas på stöd till de människor och organisationer som på olika sätt praktiskt arbetar med att förhindra drogmissbruk. Med de förslag som presenteras i årets budgetproposition ökar denna möjlighet genom att nytt anslag föreslås för bidrag till bl. a. förbundet Hassela solidaritet.

Till de viktigaste förebyggande insatserna hör den verksamhet som bedrivs av olika folkrörelser, bl. a. av ungdomsorganisationerna. Socialstyrelsen och statens ungdomsråd fördelar stöd till drogförebyggande verksamhet bland ungdomar. I årets budgetproposition föreslås att ca 12,3 milj. kr. skall fördelas av socialstyrelsen till arbetsmarknadens organisationer, andra riksorganisationer och kommuner som genomför lokala projekt. Vidare föreslås att närmare 5 milj. kr. skall fördelas av statens ungdomsråd till ungdomsorganisationerna. De områden som är viktiga i detta sammanhang är bl. a. arbetslivet, skolan, fritiden och socialtjänstens förebyggande insatser för ungdomar som är på väg in i ett missbruk. Insatser som syftar till ökad kontakt och bättre gemenskap inom bostadsområden är i detta sammanhang viktiga.

Regeringen har också den 24 november 1988 beslutat att intensifiera det drogförebyggande arbetet genom en särskild aktion mot droger. Föreningsengagemanget skall finnas i centrum för aktionen, men dessutom skall ansvariga myndigheter, såväl lokalt som centralt, delta i arbetet. Denna extra satsning skall pågå under två år. Aktionen skall inte konkurrera med det reguljära drogförebyggande arbetet som myndigheter och organisationer bedriver. Den skall i stället inriktas på att samordna, understöjda och förstärka de ordinarie verksamheterna.

Det är också angeläget att uppmärksamma frågor kring behandlingen av unga missbrukare. I detta sammanhang har enligt min mening frivilliga organisationer som arbetar med missbrukarvård en stor funktion att fylla. Som jag tidigare redogjort för är det regeringens avsikt att också frågan om

vård av missbrukare skall aktualiseras under våren 1989 i samband med förslag till nytt statsbidragssystem.

Skr. 1988/89:70

3.10 Insatser för att förbättra invandrar- och flyktingungdomars situation i Sverige

Min bedömning: Särskilda insatser behövs för att ge invandrarungdomar lika villkor som andra ungdomar inom bl. a. skolan. Flyktingbarnens och flyktingungdomarnas situation måste särskilt uppmärksammas.

Alla ungdomar i Sverige har, oavsett ursprung, rätt till jämlika möjligheter att påverka innehållet i sina liv. Som komplement till den generella välfärdspolitiken krävs ibland särskilda insatser för att invandrarungdomar skall få samma möjligheter som andra ungdomar. I detta sammanhang bör man komma ihåg att det bland invandrarungdomar finns såväl svenska som utländska medborgare. En del av dem är födda och uppvuxna i Sverige medan andra är barn och ungdomar som nyligen anlänt till Sverige. Många är flyktingar.

En grundläggande fråga för dagens invandrarungdomar är deras möjligheter att få en god utbildning och på den grunden komma in i arbetslivet på lika villkor som andra. Det är därför enligt min mening angeläget att inom det ordinarie utbildningssystemet ta särskild hänsyn till invandrarungdomars förutsättningar och behov. Ett bra exempel på detta är de särskilda introduktionskurser som genomförs med statligt stöd för att bättre stödja invandrarungdomars inträde till gymnasieskolan.

Trots den förbättrade arbetsmarknadssituationen är arbetslösheten bland invandrare och flyktingar genomsnittligt dubbelt så hög som bland svenskar. Dessutom förekommer ofta en misshushållning av invandrades kunskaper genom att de inte får arbete inom de områden de kan ha en kvalificerad utbildning för. Den relativt höga arbetslösheten bland invandrarungdomar motiverar särskilda insatser vilka i det föregående redovisats av arbetsmarknadsministern.

För att diskutera vad som behöver göras för att ge invandrarungdomar lika villkor som andra ungdomar har invandrarungdomsorganisationernas ungdomsavdelningar och ungdomsansvariga inbjudits till ett antal konferenser. Dessa har bl. a. resulterat i rekommendationer som sedan följts upp vid en särskild redovisningskonferens i december. Enligt min mening är det angeläget med en fortlöpande nära kontakt mellan invandrarungdomarnas representanter och företrädare för regeringskansliet samt berörda myndigheter och organisationer.

Det är viktigt att ta tillvara den resurs invandrarungdomarna och deras familjer innebär för det svenska samhället. Genom sina erfarenheter och färdigheter har de mycket att bidra med i bl. a. arbets- och näringslivet. Genom sitt kulturarv kan de berika den svenska kulturverksamheten när det gäller musik, dans, lyrik, konst och mycket annat.

Det är särskilt angeläget att uppmärksamma flyktingbarnens och flyk-

tingungdomarnas situation i Sverige. De upplevelser de ofta utsatts för före, under och efter sin flykt medför i många fall att de är i behov av särskilt stöd. Viktiga insatser görs redan i dag av statliga myndigheter som socialstyrelsen och invandrarverket, av kommuner och landsting och av frivilliga organisationer som Rädda barnen och Röda korset. Socialstyrelsen har den 1 augusti 1988 i en rapport redovisat ett uppdrag "Flyktingbarnens behov av stödinsatser från socialtjänsten samt hälso- och sjukvården". Denna rapport borde kunna ha stort värde som inspirationskälla och rättesnöre bl. a. på kommunal nivå.

Inom socialtjänsten finns ett stort behov av metodutveckling för att bättre stödja flyktingbarn och flyktingungdomar. Socialministern har därför föreslagit att 2 milj. kr. ställs till socialstyrelsens förfogande för utvecklings- och försöksverksamhet beträffande arbetet med flyktingbarn och flyktingungdomar.

Det växande antalet barn och ungdomar som kommer till Sverige utan sina föräldrar kräver särskilda och ökade insatser från samhällets sida. Detta gäller både hur de skall kunna försäkras en så trygg och normal uppväxt som möjligt och hur deras utbildning skall utformas. Invandrarverket arbetar, vid sidan av det ordinarie kommunala ansvaret, målinriktat med insatser för dessa barn och ungdomar. Bl. a. har inrättats särskilda *grupphem för barn utan vårdnadshavare. Placering i familjehem kan i många fall vara den bästa lösningen. Folkhögskoleverksamhet anordnas för ungdomar över 17 år.*

Bland de asylsökande som väntar på besked i fråga om upphållstillstånd finns många barn och ungdomar. Det är enligt min mening synnerligen angeläget att nå resultat i det pågående arbetet med att drastiskt minska handläggningstiderna och därmed göra väntetiden mer uthärdlig. En särskild arbetsgrupp undersöker på invandrarministerns uppdrag hur man kan organisera meningsfull verksamhet för asylsökande barn, ungdomar och vuxna under väntetiden.

3.11 Insatser för att motverka traditionella könsroller och uppnå jämställdhet mellan flickor och pojkar

Min bedömning: Könsrollerna grundläggs i unga år. Vid sidan om familjen har såväl skolan som ungdoms- och idrottsorganisationerna ett stort ansvar att i sin dagliga verksamhet motverka traditionella könsroller och uppnå jämställdhet mellan flickor och pojkar. Projektverksamheten för att främja jämställdhet bland ungdomar måste fortsätta.

Som jag tidigare redovisat pågår i samhället ett brett arbete för ökad jämställdhet inom olika organisationer och myndigheter. Det rör t. ex. en förändring av det könsbundna yrkesvalet, hur unga föräldrar kan dela på omvårdnaden om barnen och hur kvinnor skall få mer att säga till om i olika beslutande organ. Enligt min mening är det väsentligt att dessa frågor, inte minst den om makt och ledarskap, uppmärksammas inom

ungdomsorganisationerna och bland ungdomar över huvud taget. Verksamheten i ungdomsorganisationerna skapar betydelsefulla förebilder och attityder bland flickor och pojkar.

Ungdomars studie- och yrkesval är alltså mycket könsbundet. Närmare två tredjedelar av eleverna i gymnasieskolan går i utbildningar där det underrepresenterade könet utgör mindre än 30%. Insatser inom skolan för att förändra denna situation görs bl. a. inom ramen för det arbete med att reformera gymnasieutbildningen som jag tidigare berört.

Jämställdhetsåtgärder inom idrottsföreningar och andra ungdomsorganisationer har stor betydelse. Ledarna spelar i detta sammanhang en stor roll. I dag är många aktiviteter skapade av män för pojkar. Det behövs enligt min mening fler aktiviteter skapade av kvinnor för flickor. Det är viktigt att uppmärksamma och uppmuntra de positiva insatser som görs inom t. ex. idrottsrörelsen i form av satsningar på tjejidrott och jämställd idrott. Men mer kan göras, när det gäller att bryta könsvallen och få också pojkar att intressera sig för t. ex. ridning.

I projektverksamheten för jämställdhet inom utbildningsväsendet och på arbetsmarknaden har användbara modeller tagits fram när det gäller att intressera flickor för teknik och naturvetenskap. Erfarenheterna av att använda särskilda flick- resp. pojkgrupper i vissa undervisningsmoment har också visat sig mycket positiva. Vid många länsstyrelser pågår vidare ett arbete med att förbättra arbetsmarknadssituationen för flickor i åldrarna 16–24 år. Enligt min mening är det nödvändigt att även fortsättningsvis göra projektsatsningar rörande jämställdhet för olika ungdomsgrupper.

3.12 Insatser för att stärka det internationella ungdomssamarbetet samt öka svenska ungdomars möjligheter att resa och komma i kontakt med andra länders kultur

Min bedömning: Det internationella samarbetet kommer att öka alltmer. Ett ökat ungdomsresande kan bidra till ökad kulturell förståelse och förstärkt internationell solidaritet. Det är angeläget att svenska ungdomar inte ställs utanför det ökade ungdomsutbytet i Europa samt att *alla* ungdomar ges goda möjligheter till ökat resande. Olika förslag till hur det internationella ungdomsutbytet skall kunna stärkas bör belysas och övervägas.

Svenska ungdomar växer upp i ett samhälle som blir alltmer beroende av den internationella utvecklingen. I samband med att det internationella samarbetet utvecklas på olika plan är det angeläget att också utöka det internationella ungdomssamarbetet och förbättra svenska ungdomars möjligheter att komma i kontakt med andra länder och kulturer. Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU) fyller en viktig funktion när det gäller organiserat ungdomsutbyte. Utöver detta sker mycket av ungdomars resande till andra länder på individuellt initiativ, t. ex. resor för studier utomlands samt den omfattande tågloffningen.

Inom Norden finns ett väl utvecklat samarbete mellan bl. a. de nordiska

ungdomsorganisationerna. Under nordiska ministerrådet arbetar en nordisk ungdomskommitté med bl. a. stöd till nordiskt ungdomssamarbete. Kommittén ser för närvarande över sina uppgifter och arbetsformer. Jag utgår från att kommitténs funktion kommer att utvecklas och ambitionsnivån i det nordiska ungdomssamarbetet höjas. För studerande öppnas redan 1989 nya möjligheter till utbyte, dels genom de s. k. Nordplusstipendierna på högskole- och gymnasienivå, dels genom att särskilda medel anslås för ett ökat utbyte över gränserna på gymnasienivå. Vidare har den s. k. Nordjobbverksamheten utvecklats av föreningarna Norden under ett antal år. Genom denna kan nordiska ungdomar arbeta en sommar i ett annat nordiskt land.

Inom Europa sker ett organiserat ungdomsutbyte i olika former. Inom Europarådets ram finns uppbyggt dels ett europeiskt ungdomscenter i Strasbourg och dels en europeisk ungdomsfond. Den senare ger varje år bidrag till ungdomssamarbete i Europa. Inom EG:s ram finns två utvecklade program för studerande- och forskarutbyte som direkt berör ungdomar. Dessutom har nyligen antagits ett särskilt ungdomsutbytesprogram, Youth for Europe. Genom detta program som gäller t. o. m. år 1991 kan ekonomiskt stöd utgå till ungdomar mellan 15 och 25 år som deltar i ungdomsutbytet mellan EG:s medlemsländer. Det är viktigt att svenska ungdomar inte utestängs från ett ökat europeiskt ungdomsutbyte. Möjligheterna till en framtida anslutning till EG:s ungdomsutbytesprogram bör därför studeras.

Det är dock viktigt att också stärka utbytet med andra länder än de i Västeuropa. Ett utvecklat samarbete och regelbundna kontakter mellan ungdomar i öst och väst samt mellan ungdomar i nord och syd bidrar till att stärka fredsarbetet och den internationella solidariteten i världen.

Jag ser det som angeläget att utveckla det internationella ungdomsutbytet under de närmaste åren. I dag förekommer en mängd olika former av stipendier, lån och annat ekonomiskt stöd för ungdomars resor till och vistelse i utlandet. Tonvikten har ofta lagts på studerandeutbyte på olika nivåer, och för att bättre stödja detta utvecklas för närvarande ett informations- och dokumentationscenter vid Svenska institutet. Insatserna bör nu inriktas på att uppmuntra och ge möjlighet för fler ungdomar än enbart de studerande att vistas i ett annat land. Jag avser därför att inom kort låta belysa och överväga olika förslag till hur det internationella ungdomsutbytet skall kunna stärkas.

4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om det fortsatta arbetet med att utveckla en samlad ungdomspolitik.

5 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 december 1988	2
1 Allmänna utgångspunkter	2
2 Arbetet med ungdomsfrågor 1987–1988	3
3 Ungdomspolitiken inför 1990-talet	6
3.1 Inledning	6
3.2 Bättre möjligheter för alla ungdomar att välja en utbildning som passar dem	8
3.3 Åtgärder för att underlätta ungdomars inträde på arbetsmark- naden	10
3.4 Förbättrade möjligheter för ungdomar att få egen bostad ...	12
3.5 Insatser för att uppmuntra barns och ungdomars intresse för kultur samt engagemang i kulturverksamhet	13
3.6 Insatser för att uppmuntra och underlätta förenings- och fritids- ledarnas arbete	14
3.7 Åtgärder för att förstärka ungdomars medinflytande och en- gagemang i olika samhällsfrågor samt deras delaktighet i bl. a. de politiska beslutsprocesserna	16
3.8 Åtgärder mot spekulation i våld och insatser för att förebygga våld bland ungdomar	17
3.9 Insatser för att förebygga drogmissbruk bland ungdomar ...	20
3.10 Insatser för att förbättra invandrar- och flyktingungdomars situation i Sverige	21
3.11 Insatser för att motverka traditionella könsroller och uppnå jämsällldhet mellan flickor och pojkar	22
3.12 Insatser för att stärka det internationella ungdomssamarbetet samt öka svenska ungdomars möjligheter att resa och komma i kontakt med andra länders kultur	23
4 Hemställan	24
5 Beslut	24

